

ling tot wat de flaptekst op het omslag suggereert, vertaalde hij de stukken niet letterlijk maar gaf er de strekking zo getrouw mogelijk van weer. Bovendien selecteerde hij; economische, sociale, politieke en religieuze informatie zijn door hem weergegeven, niet de puur administratieve en interne aangelegenheden van de VOC-factorijen in India. Deze criteria zijn duidelijk toegesneden op de vragen die de historicus van India aan het archiefmateriaal zal stellen. De Nederlandstalige lezer van dit tijdschrift zal zich waarschijnlijk afvragen wat hij aan zo'n selectieve weergave van Nederlandse stukken in het Engels heeft. Houdt men de selectiecriteria goed in het oog dan kan de weergave dienen als een toegang tot de Indiase zaken in de algemene brieven van gouverneur-generaal en raden uit Azië aan de Heren XVII of kamers van de Compagnie en tot de brieven die door VOC-dienaren in India werden geschreven of aan hen werden gericht. Op deze manier kan het zoekwerk in de VOC-bundels beperkt worden. Er moet wel op gewezen worden dat, zoals Om Prakash in zijn annotatie aangeeft, de brieven aan en van J.P. Coen die in deze publikatie weergegeven worden, reeds door Colenbrander en Coolhaas uitgegeven zijn.

Om Prakash annoteerde de stukken voldoende. Hij geeft zoveel mogelijk persoonlijke gegevens over de figuren die genoemd worden; hij verklaart Indiase termen, maten en gewichten. Hulpmiddelen die het raadplegen vergemakkelijken ontbreken niet: een lijst van afgedrukte stukken, een inleiding over de geschiedenis van de VOC-factorijen in India tussen 1617 en 1623 en het karakter van de VOC-handel ter plaatse, en - voor zulk een publikatie beslist nodig - uitgebreide indices. De Index of textiles is op zich een goede informatiebron, doordat de Indiase namen van de textielia erin vermeld worden met verwijzing naar de noot waarin de soort werd beschreven. Een handige gids in een veelheid van technische termen.

Om Prakash heeft met deze publikatie de historici van India die het Nederlands niet beheersen, een belangrijk middel gegeven om toch profijt van de VOC-archieven te hebben. Historici die het Oud-Nederlands wel kunnen lezen, doen er verstandig aan deze publikatie als een gids voor de VOC-bundels te gebruiken. Zij moeten daarbij goed in het oog houden wat de gids wel zou aanwijzen en wat niet. Bovendien ontslaat de uitleg door de gids hen niet van de plicht om de teksten die zij willen gebruiken, in origineel te raadplegen. Zij zijn daartoe instaat. Op ondergeschikte punten zullen zij wel eens wat anders lezen. Althans dat overkwam deze recensent toen hij een enkele steekproef nam.

H.K. s'Jacob

Norbert H. Schneeloch, *Aktionare der Westindischen Compagnie von 1674. Die Verschmelzung der alten Kapitalgebergruppen zu einer Aktiengesellschaft* (Beitrage zur Wirtschaftsgeschichte XII; Stuttgart: Klett-Cotta, 1982, 381 blz., ISBN 3 12 912720 8).

Met veel enthousiasme, speurzinn en acribie heeft de Duitse historicus Schneeloch - de Nederlandse lezer reeds bekend door enkele artikelen in het *Economisch- en sociaal-historisch jaarboek* - zich geworpen op de financiële verwickelingen rondom de oprichting van de tweede WIC in 1674. Naast de archieven van de beide compagnieën zelf vormen vooral de protocollen der Amsterdamse notarissen in de jaren zeventig zijn voornaamste bronnen. Tweeërlei doeleinden stelde Schneeloch zich: 1. hoe groot waren het kapitaal en de schulden van de oude Compagnie en hoe werden deze in de nieuwe verwerkt en 2. wie waren de aandeelhouders in 1674 bij de vier verschillende kamers. Die van Stad en Lande kon hij dankzij de studie van P.J. van Winter hierover hoofdzakelijk buiten beschouwing laten.

In hoofdstuk I ontleedt de auteur de groei van het kapitaal en de schulden. Het aandelenkapitaal is door een compagnie die voortdurend meer geld behoefde tot en met 1639 van zeven tot ongeveer zeventien miljoen gulden uitgebreid. Overigens bestonden van deze aandelen geen echte aandeelbewijzen, optekening in de registers van de WIC was voldoende. Overdracht van aandelen was mogelijk; daarbij werden extracten uit die registers gebruikt, eigen aantekeningen van aandeelhouders of koopcontracten. Een derde van het kapitaal van Amsterdam (tien miljoen) kwam in de jaren dertig in handen van niet-Amsterdammers. Lijsten in de collectie-Bontemantel in Philadelphia (VS) stelden de auteur in staat voor 1674 de precieze eigenaars van de helft van dit Amsterdamse kapitaal te achterhalen. Naast de kapitaaluitbreiding was de oude WIC ook steeds meer gaan lenen, waarvoor zij sedert 1640 obligaties met een bepaalde rente uitgaf. Het bedrag hiermee gemoeid was omstreeks 1670 tot bijna zeven miljoen gulden opgelopen, maar de rente hierover verschuldigd kon al in de jaren zestig niet meer geheel worden betaald. In deze situatie en om weer over meer contant geld te kunnen beschikken, werden in 1666 en 1668 twee speciale fondsen gecreëerd, waaraan houders van aandelen en obligaties konden bijdragen. Via bodemerij werden ook nog grote bedragen opgenomen. De Bank van Lening in Middelburg, een trouwe steun voor de Zeeuwse kamer, eiste in 1673 een bedrag aan rente contant op. Amsterdamse geldschietters sprongen nog bij, maar de financiële situatie van de oude WIC, die octrooiverlenging nodig had, was al eerder onoplosbaar gebleken. Sinds 1663 werd vooral in de Staten van Holland over een sanering van de financiën gesproken en tenslotte werd na vele plannen en geharrewar in 1674 tot opheffing van de oude en tot oprichting van een nieuwe WIC besloten. Aandeelhouders en depositanten (houders van obligaties) vonden elkaar noodgedwongen in een plan van de Dordtse pensionaris R. van Moleschot (zelf hoofdparticipant in Amsterdam).

In hoofdstuk II zet Schneeloch uiteen hoe de financiële overgang van de ene in de andere compagnie plaatsvond. Oude aandelen werden in nieuwe omgezet tegen 15% van hun oude nominale waarde, depositanten kregen tegen een koers van 30% van de nominale waarde van hun obligaties nu nieuwe aandelen. Een deel van de krediteuren werd ook met aandelen afgekocht, een ander, klein deel werd contant afbetaald. Het belangrijkste doel van de operatie met het oog op de toekomst was het scheppen van liquide middelen. Alle aandeelhouders en depositanten werden verplicht om voor respectievelijk 4% en 8% van de nominale waarde van hun oude papieren te participeren in een zogenaamde 'bijlage' of 'inleg'. Hieraan werd natuurlijk geen unaniem gevolg gegeven, zodat papieren van nalatigen (onder wie van de Prins van Oranje, 125) openbaar werden verkocht. De waarde van een aandeel bleek hierbij op ongeveer 0,5% te liggen! De 'bijlage' beliep uiteindelijk een bedrag van één miljoen gulden, het nieuwe kapitaal (in 1679) zes miljoen, waarvan tweederde bij de kamer Amsterdam.

De hoofdstukken III., IV en V (142-346) behelzen een nadere invulling per kamer hoe de nieuwe financiële structuur werd geregeld. Voor de kamers van het Noorderkwartier (alleen Enkhuizen) en Zeeland zijn aandeelhoudersregisters gebruikt, voor die van Amsterdam gegevens uit de notariële archieven. Uiterst gedetailleerd worden vele tientallen aandeelhouders en krediteuren persoon voor persoon behandeld. Het valt daarbij onder meer op dat de Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier (in de registers met S.S. aangeduid, pas in 1792 werd de identiteit onthuld) een flinke hoeveelheid aandelen bezaten, evenals in Middelburg de Bank van Lening, die wijs geworden door de vroegere problemen later op een goed moment in 1683 haar aandelen van de hand deed. Vele oude aandeelhouders en depositanten bleken in de tweede WIC als aandeelhouders te zijn teruggekeerd, maar ook geheel nieuwe personen zijn toegetreden.

Schneelochs boek is veel te uitvoerig. Het lijkt haast of hij alle informatie die hij over personen en zaken gevonden heeft, aan de lezer meedeelt. Daarnaast is hij er echter niet aan toegekomen om de voor een goed begrip noodzakelijke informatie over het reilen en zeilen van de WIC en over de kritieke jaren 1672-1674 mee te delen. Evenmin is hij er aan toegekomen om tussentijds een balans van zijn bevindingen op te maken. Zo komt het bijvoorbeeld eigenlijk als een verrassing om in de samenvatting een karakteristiek van de sociale structuur van de aandeelhouders aan te treffen. Het is geen leesboek geworden, maar wel een bron van informatie over personen die in het economisch leven in Holland en Zeeland rondom 1670 actief waren, met name in het verkeer met Afrika, de West en de Middellandse Zee, maar ook met Azië. Een goed register helpt hierbij.

J.R. Bruijn

A. Reid en D. Marr, ed., *Perceptions of the Past in Southeast Asia* (Singapore: Heineman Educational Books (Asia) Ltd., 1979, 436 blz., £6,—, ISBN 0 7081 1760 0).

Geschiedschrijving staat en valt met de bronnen die men ter beschikking heeft. Een van de boeiendste, maar ook lastigste vragen voor degenen, die zich op het terrein van de geschiedenis buiten Europa begeven, is die naar de aanwezigheid van niet-Westerse, traditionele bronnen en hun bruikbaarheid voor het historisch onderzoek. Vrijwel steeds gaat het daarbij om overgeleverde geschiedverhalen, kronieken die om uiteenlopende redenen kunnen zijn opgesteld, maar nimmer met het doel een moderne, Westerse geschiedschrijving te bevorderen. Door de verweving van feitelijke gegevens over het verleden met mythologie en legenden vereist het interpreteren van zulke bronnen een grote specialistische kennis en zelfs dan blijft de betrouwbaarheid vaak twijfelachtig. In het geschiedkundig onderzoek is het gebruik van deze bronnen dan ook nogal eens afgewezen. Men geeft dan de voorkeur aan de in bepaalde gevallen overvloedig aanwezige Westerse bronnen, die een hogere graad van 'betrouwbaarheid' hebben.

De Nederlandse geschiedschrijving over het Aziatisch verleden, in het bijzonder de voor­malige koloniale gebieden, heeft de inheemse bronnen over het algemeen geheel laten liggen of zeer weinig aandacht gegeven. Weliswaar kan op een al ouder verschil in standpunt en aanpak tussen C.C. Berg en H. J. de Graaf over de Javaanse kronieken gewezen worden en mogen daarnaast een reeks door filologen verzorgde uitgaven van Maleise, Javaanse en Buginees-Makasaarse teksten genoemd worden. Maar over het algemeen is de samenwerking tussen de filologen (met hun taalkundige expertise) en de historici (met hun kennis van de archieven) uitgebleven. Pas de laatste jaren begint de verbinding van Aziatische en Westers-koloniale bronnen door de Nederlandse historici op gang te komen. Tot de factoren, die dit kunnen verklaren, behoren de rijkdom van de in Nederland aanwezige bronnen en de aard van door de Nederlandse historici meestal gehanteerde vraagstelling. De aanwezigheid van de zo rijke archiefbronnen betreffende grote delen van Azië, geeft de Nederlandse historicus in zekere zin een voorsprong. Door zijn beheersing van de taal en het handschrift, zijn gevoel voor nuances in het Nederlands en zijn kennis van de achtergronden, is hij bij uitstek geschikt om deze archiefbronnen te exploiteren. Buitenlanders, die in vele gevallen overigens ook op deze bronnen zijn aangewezen, zijn op die punten in het nadeel. Daarbij komt dat de Nederlanders een sterke neiging vertonen om hun vragen af te leiden van het eigen koloniale verleden - was het cultuurstelsel nu echt zo slecht? bijvoorbeeld - en nadruk te leggen op sociale en economische kwesties of op de politieke geschiedenis. Juist daarover zijn de koloniale bronnen ook bijzonder rijk aan informatie.